

СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі розглядаються поняття конфлікту, його формування, етапи розвитку конфлікту, а також можливі способи розв'язання соціально-політичних конфліктів. Розглянуто конфлікт в процесі адаптації студентської молоді у вищому навчальному закладі та особистісні ресурси студентської молоді

Ключові слова: політичні конфлікти, розгортання політичного конфлікту, компроміс, шляхи стабілізації системи, особистісні ресурси студентської молоді, адаптації студентської молоді

Abstract

The paper considers the concepts of conflict, its formation, stages of conflict development, as well as possible ways to resolve political conflicts.

Keywords: political conflicts, the development of political conflict, compromise, ways to stabilize the system.

В політичній сфері в порівнянні з іншими сферами суспільного життя найчастіше виникають конфлікти. Причини їх виникнення знаходяться в самій природі політичних відносин як відносин влади, заснованих на пануванні одних і підпорядкуванні інших, на перевазі одних суб'єктів і їхніх інтересів над іншими, що й спричиняє зіткнення і протидію.

Аналізуючи ситуацію в Україні в контексті теорії політичного конфлікту, можна зауважити, що спроби пояснення, політичних конфліктів у рамках традиційних раціональних моделей та схем наштовхуються на серйозні труднощі. У зв'язку з цим постає необхідність переосмислення світового та вітчизняного досвіду, дослідження політичних конфліктів, джерел їх виникнення, пошуку нових шляхів управління та розв'язання.

Політичний конфлікт являє собою певний вид суспільних відносин між людьми. Це – конфлікт особливого роду, оскільки він, по-перше, виникає і існує з приводу політичної влади і її функціонування в суспільстві; по-друге, в політичному конфлікті задіяні не окремі індивіди, а соціальні групи; по-третє, політичний конфлікт найбільш соціально значимий, його наслідки, незалежно від бажання тих, хто не приймає участі в політиці, впливає на усі сфери суспільного життя [1].

Людство зіткнулося з конфліктами з моменту свого виникнення: суперечки та війни супроводжували його протягом історичного розвитку суспільства. І лише у середині ХХ ст. у Статуті ООН з'явилася стаття 33 "Мирне вирішення суперечок", якою передбачається, що "сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої може загрожувати підтриманню міжнародного миру і безпеці, повинні перш за все намагатися розв'язати суперечності шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угоди чи іншими мирними засобами за власним вибором". Проте, незважаючи на розуміння небезпеки конфліктів, незважаючи на засоби з їх попередження, конфліктів уникнути не вдається.

Перші наукові дослідження конфліктів з'явилися у VII — VI ст. до н. е. Китайські філософи вважали, що джерело розвитку всього існуючого — це протиріччя між позитивними (янь) та негативними (інь) сторонами, які належать матерії. Стародавні греки залишили нам вчення про протилежності та їх роль у виникненні речей. Геракліт (кінець VI — початок V ст. до н. е.), намагаючись пояснити причини руху, стверджував, що рух треба уявляти як процес, який відбувається внаслідок боротьби протилежностей. Соціальний конфлікт у вигляді війни вважався Гераклітом батьком усього існуючого, тоді як Платон розглядав це як велике зло.

Цицерон (I ст. до н. е.), усвідомлюючи неминучість конфронтації у суспільному житті, намагався довести існування "справедливого" та "несправедливого" насильства.

Великий флорентієць Н. Макіавеллі вважав конфлікт універсальним і неперервним станом суспільства. Одним з перших науковий аналіз причин внутрішньополітичних конфліктів зробив англійський філософ Френсіс Бекон.

Згодом конфлікт як соціальне явище дослідив Адам Сміт (1723— 1790). На його думку, в основі конфлікту лежить поділ суспільства на класи і економічне суперництво. Конфлікти вивчали І. Кант, Г. Гегель, К. Клаузевіц, Ч. Дарвін. Головна ідея останнього — розвиток живої природи — це постійна боротьба за існування. Погляди Ч. Дарвіна були розвинені в деяких соціологічних та психологічних теоріях конфлікту.

Перші спроби створення соціологічної теорії удосконалення соціальної системи, яка досліджує роль конфлікту, з'явилися у другій половині XIX ст. у працях англійського соціолога Герберта Спенсера (1820 — 1903). Він обґрунтував тезу про те, що конфлікти встановлюють певну рівновагу в суспільстві, чим забезпечують процес суспільного розвитку. К. Маркс розглядав в основному класові конфлікти, абсолютизуючи роль економічних відносин у виникненні соціального конфлікту.

Німецький соціолог Георг Зіммель (1858—1918) — основоположник функціональної теорії, за якою конфлікт — універсальне явище, тобто невід'ємна складова соціальних відносин [2].

Для ефективного регулювання конфліктом необхідно враховувати стадію на якій він знаходиться і, відповідно, визначити головні завдання суб'єктів, що мають на меті контролювати політичний конфлікт. Так, в політичному конфлікті можна виділити наступні стадії його протікання:

Виникнення конфлікту. На цьому етапі конфліктні відносини зароджуються, складається атмосфера напруженості між опозиційними сторонами, що виражає наявність визначеного предмета суперечки і конкуренції, розбіжності позицій політичних суб'єктів.

Розвиток конфлікту. На даній стадії більш чітко виявляються сили, що підтримують кожну з конфліктуючих сторін; стає очевидним, що розширюється чи звужується сфера суперечки, яка ступінь його інтенсивності тощо. Збільшується число факторів, які необхідно відслідковувати для збереження контролю над розвитком конкурентних відносин, на даному етапі розвитку конфлікту.

Закінчення конфлікту. Остання стадія є найбільш складним етапом оскільки від результату закінчення спірних відносин залежить заново складений баланс політичних сил. Найчастіше розглядають два основних варіанти закінчення конфлікту - досягнення примирення сторін або їхня непримиренність, тобто створення безвихідної ситуації, нерозв'язності конфлікту. Між цими полюсами пролягає цілий ряд варіантів еволюції конфлікту, що відбивають його звичний розвиток (збереження колишньої інтенсивності), чи зниження, навпаки, наростання взаємної опозиційності сторін [3].

Типологія політичних конфліктів, як відомо, неоднозначна — конфлікти різні, не подібні. Отож важко вказати на єдині способи і шляхи їх вирішення — немає якихось універсальних способів. Однак при всій складності проблеми вченими зроблено певні висновки завдяки накопиченому теоретичному і практичному досвіду.

Слід наголосити, що політологія вказує на проблеми регулювання та розв'язання конфлікту. Регулювання конфлікту являє собою засіб впливу на конфліктуючі сторони з метою усунути окремі чинники конфлікту на основі відносин, що склалися, в рамках існуючої політики (включаючи норми, традиції тощо). Типовими шляхами є:

Компроміс (лат. *compromissum* — погодження між протилежними сторонами, досягнуте взаємними поступками) на підставі збереження позицій: згода, побудована на взаємних поступках; зменшення ресурсів однієї із сторін; розуміння прав та інтересів супротивника. Частіше це шлях примирення, пов'язаний не з однією стороною, а з активністю обох конфліктуючих сторін.

Примиренність на підставі примусовості (спосіб насилля), що дозволяє ігнорувати аргументи супротивника. В основі цього засобу нав'язування одній із сторін (або третьою силою всім сторонам) характерних взаємовідносин може бути:

- явне переважання сил і ресурсів у однієї із сторін та їх дефіцит у іншій;
- ізоляція однієї сторони конфлікту, зниження її статусу, а також інший стан" що свідчить про послаблення її позицій, поразку, завдану їй згідно з правилами гри;
- знищення, "тотальне винищення супротивника" (Х. Шпейер).

Розв'язання конфлікту — це не просто послаблення його насильницького і руйнівного потенціалу, але й усунення онтологічного змісту самого конфлікту, його предмета, його підґрунтя. Конфлікт є

вирішеним, якщо всі учасники беззастережно визнають досягнуті домовленості, а проблеми, які породили політичне протиборство, не стають предметом конфлікту.

Завершення конфлікту — більш широке поняття, ніж вирішення. Конфлікт може завершитися, наприклад, загибеллю обох сторін, але це не означає, що він був вирішеним. Під завершенням конфлікту розуміється його закінчення, припинення з будь-яких причин, а під вирішенням розуміють становище, коли припиняється протиборство [4].

Також у процесі політичної практики було вироблено шляхи стабілізації системи, за допомогою яких попереджують внутрішньополітичні конфлікти.

Перший шлях – соціальне маневрування – передбачає перерозподіл частини суспільного продукту в інтересах опозиції. Цей перерозподіл залежить від розмірів суспільного продукту, рівня соціальної і політичної напруженості, гнучкості того прошарку суспільства, у якого відбирають частину суспільного продукту, професіоналізму політичного керівництва тощо. Він є своєрідним “клапаном”, який випускає “пару” народного невдоволення.

Другий шлях – політичне маневрування – охоплює широкий спектр заходів щодо забезпечення перетворення різних інтересів на стійкий політичний альянс, який фактично сприятиме функціонуванню існуючої політичної влади. Наприклад, декларується мета, що відповідає інтересам більшості членів суспільства, і засоби, за допомогою яких її буде досягнуто. При цьому виграють час для застосування інших засобів стабілізації. Або ж не досягнувши проголошених цілей, керівництво держави, залишаючись при владі, відправляє у відставку кабінет міністрів або одного конкретного лідера.

Третій шлях – політичне маніпулювання, тобто цілеспрямований вплив на суспільну свідомість, передусім через канали масової комунікації. Як правило, засоби масової інформації зосереджено переважно в руках панівних у суспільстві політичних сил, тому їхня діяльність зорієнтована на стабілізацію існуючої політичної системи. Істотну роль засоби масової інформації відіграють у здійсненні такого способу попередження конфліктів, як “створення образу ворога”. Його сенс полягає у покладанні відповідальності за нерозв’язані проблеми на інші політичні сили (наприклад, на опозицію), що відволікає увагу населення від гострих політичних та соціальних проблем.

Четвертий шлях – інтеграція в політичну систему контреліти. Дестабілізація суспільної системи сприяє формуванню контреліти, що відіграє роль інтегратора суспільного невдоволення. Контреліта утворюється з числа людей талановитих, з нестандартним мисленням, які через різні обставини не увійшли до складу правлячої еліти. І хоча влада намагається у будь-який спосіб нейтралізувати такого суперника, іноді це вдається.

П’ятий шлях – послаблення опозиції. Якщо контреліта не має за мету цілковиту дестабілізацію існуючої системи, то опозиція має чіткі наміри створити власну систему. Тому політичне керівництво прагне послабити її дії, використовуючи такі засоби як упереджувальна ініціатива в заходах, які мала на меті здійснити опозиція, викриття корисливої мети членів опозиції, нейтралізація лідерів опозиції та ін.

Шостий шлях – силовий тиск, який може мати різні форми: від встановлення відкритої диктатури, спрямованої на насильницьке викорінення негативного ставлення до системи, до застосування опосередкованих методів тиску. При цьому влада дотримується таких норм права, як оголошення надзвичайного стану, репресії, заборона опозиційних партій тощо. Якщо силовий тиск не виходить за розумні межі, він сприймається без зайвого опору [5].

Удосконалення механізмів управління конфліктами, які виникають під час взаємодії влади та громадськості, можливе внаслідок визначення засобів, що базуються на регіонально орієнтованому багатовекторному підході до управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості, що охоплює варіативність інституційного та комунікаційного рівнів, вважає Т. Карлов [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пророчук Н. Політичні конфлікти та способи їх розв’язання: в контексті України / Н. Пророчук. – Днецьк. – 2 с.
2. Дзюбко І. С. Політологія: Підручник / І. С. Дзюбко, К. М. Левківський, В. П. Андрущенко. – Київ: Вища школа, 1998. – 304 с.
3. Станкевич І.П. Шляхи та способи розв’язання політичних конфліктів / Станкевич І.П. // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. – 2007. – Вип. 87 – 88. – С. 128-132.

4. Основні способи та шляхи розв'язання політичних конфліктів і криз [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн— Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/11530524/politologiya/osnovni_sposobi_shlyahi_rozvyazannya_politichnih_konfliktiv_kriz.

5. Ващенко К. О. Політологія для вчителя [Електронний ресурс] / К. О. Ващенко, В. О. Корнієнко – Режим доступу до ресурсу: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/13vashenko_politologiya_dlya_vchitelya/va.htm.

6. Задорожна М. І. Модель розв'язання конфліктів як основа демократизації суспільної свідомості та підвищення ефективності державного управління / М. І. Задорожна. // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2019. – №1. – С. 1–13.

7. Слободянюк А. В. Проблеми адаптації студентської молоді у вищому навчальному закладі (за результатами соціологічного дослідження) [Текст] / А. В. Слободянюк // Гуманізм та освіта: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 21-23 вересня 2004 р. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – Т. 2. – С. 244-247.

8. Слободянюк А. В. Особистісні ресурси студентської молоді (на матеріалах соціально-психологічних досліджень) [Текст] / А. В. Слободянюк, Л. В. Косарева // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. – 2018. – № 17. – С. 89-95.

Римар Зоряна Ігорівна – студ. групи ЕКО-176, Інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: rimar3682@gmail.com.

Слободянюк Анатолій Володимирович — кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, завідувач лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету.

Zoryana I. Rymar – student, Institute of Environmental Safety and Monitoring, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: rimar3682@gmail.com.

Slobodyanyuk Anatoly V— PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, head of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University.